

A 4. SZÁZAD ÉS MAKEDONIA FELEMELKEDÉSE

**Készítette: Illés Imre Áron
SZTE BTK Ókortörténeti Tanszék**

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

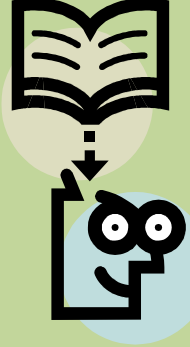

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

 Illés Imre Áron	 Az olvasólecke elolvasásához szükséges idő: ~ 20-30 perc A teljes feldolgozás szükséges idő: ~ 90-120 perc
--	--

Az anyag felépítése: a tananyag feldolgozása során kövesse az olvasóleckében található utasításokat. Az anyag törzse az olvasóleckében található, a legfontosabb adatokat (fogalmak, személyek, évszámok, helyek) **félkövérrel** szedtünk, az egyes fejezetek kulcsmondatait pedig **sárga háttérrel**, a tanulás során ezekre helyezzen külön hangsúlyt. Az olvasólecke végén további olvasnivalókat talál, ezek az ismeretek elmélyítését, alaposabb megértését szolgálják.

A **szürke dobozokban** kiegészítő információk, érdekességek szerepelnek, extra feladat, források stb. formájában.

Tanulási tippek

- Hatékonyabban tud tanulni, ha strukturálja a tudását, nem pedig minden egyes adatot külön, a levegőben lógva próbál bemagolni. A lenti logikai vázlatnak két funkciója van:
 - a, minél aktívabb a tanulás, annál hatékonyabb, ezért a tananyag feldolgozása közben figyeljen arra, hogy az egyes részek, adatok hova tartoznak és milyen viszonyban vannak egymással;
 - b, ha a lenti vázlatot ki tudja tölteni tartalommal (minden egyes vázlatponthoz tud néhány összefüggő, tartalmas mondatot, pár névvel, adattal stb.), akkor tudja az anyagot. Érdeemes lehet a lenti

vázlatot saját jegyzetekkel, megjegyzésekkel kitölteni. Akár úgy is, hogy a tananyag feldolgozása során folyamatosan figyeli ezt is.

- **FONTOS:** a lenti vázlat bemagolása az összefüggések, adatok ismerete nélkül még nem jelenti azt, hogy tudja az anyagot.
- Előzetes tudásának, érdeklődésének megfelelően érdemes lehet saját hasonló vázlatot készítenie, a megfelelő részek elhagyásával, kiemelésével, vagy a vázlat átstrukturálásával gondolatérképpé. Ha vizuális típus, használjon színeket a kiemeléshez stb.

Feladat 1.

Hogy a tanulás minél aktívabb legyen, a tananyag feldolgozása során a következő kérdésekre, összefüggésekre keresse a választ! Ha ezeket a kérdéseket összefüggően, néhány adattal együtt meg tudja válaszolni, tudja az anyagot.

- Minek köszönhető a spártai hegemonia, és miért nem képes sokáig fennmaradni?
- Miben hasonlít, és miben különbözik a második athéni tengeri szövetség működése a délosi szövetségtől? Miért bukik el mégis?
- Milyen újításokkal tette lehetővé Epameinondas Thébai hegemoniáját?
- Kik között, milyen okokból és milyen eredménnyel zajlott a szövetséges háború és a szent háború?
- Mely tényezők gátolták Makedonia nagyhatalommá válását?
- Milyen lépésekkel szilárdította meg uralmát és Makedonia helyzetét Philippos, s hogyan tette végül Makedoniát nagyhatalommá?

Logikai vázlat / Miről szól a lecke?

1. Források
2. A spártai hegemonia időszaka
3. A második athéni tengeri szövetség
4. Thébai hegemoniája
5. Hellas a 350-es években
 - 5.1. A szövetséges háború 357-355
 - 5.2. A szent háború
6. Makedonia felemelkedése
 - 6.1. Történeti háttér
 - 6.2. Philippos

1. Források

A Nagy Sándor fellépéséig (336) tartó időszakra vonatkozóan **igen vegyes forrásokkal rendelkezünk**. (Nagy Sándor uralma, kiemelkedő tettei és forrásadottságai miatt teljesen más kategóriába esnek).

Xenophón továbbra is becses forrásunk, a *Hellénika* c. munkája **egészen 362-ig tartalmazza az események nem mindig kiegyensúlyozott, de összefüggő bemutatását**, a másik két összefoglaló mű **Diodóros** történeti könyvtárának vonatkozó, és szerencsére teljes egészében fennmarad könyvei, és Pompeius Trogus **Iustinus** által kivonatolt világtörténete.

Az összefoglaló történeti művek mellett a görög –perzsa viszonyok miatt fontos Xenophón *Anabasis* c. munkája, amely jól mutatja, hogy **a görög hadászat a 4. századra már mennyivel felülmúlta a perzsát**, valamint **Nepos** és **Plutarchos** vonatkozó életrajzai.

Az irodalmi források között kiemelt szerepe van **az athéni szónokok beszédeinek**. A politikai beszédek (pl. **Démostenés** philippos elleni beszédei, az ún. **Philippikák**) segítenek alaposabban megérteni az athéni bel- és külpolitika alakulását, elszórt utalásaik pedig még más történeti események rekonstrukciójában is fontos szerepet játszanak. A nem politikai, hanem magánperekben tartott beszédek pedig fényt vetnek az athéni jog és általában az athéni hétköznapiak számos területére

Ezekon felül továbbra is fontos szerepet játszik a régészet is, pl. a negyedik századi Athén épületeinek rekonstrukciója, vagy a verginai makedón királysírok

Feladat: Démostenés Philippikáinak római folytatása is akadt, nézzon utána, hogy mely római szónok írt még Philippicákat, és ezek ki ellen irányultak!

2. A spártai hegemonia időszaka

Spárta nagy ellenfele Athén a peloponnésosi háborúban döntő vereséget szenvedett, majd a béke (404) után belső harcok tovább gyengítették („harminczsarnok”), s bár sikerült e harcoknak egy amnesztiarendeleettel és a demokrácia restaurálásával véget vetni, a 4. század elején Athén egyelőre nem tudott döntő módon beleszólni a nagypolitikába. Athén ellensúlya nélkül pedig úgy tűnt, hogy vitathatatlanul Spártáé lesz a vezető szerep Hellasban.

A délosi szövetség felbomlott, s Spárta a korábbi demokratikus városokban számos helyen (rövid időre Athénban is) oligarchikus államformát vezetett be tíz fős vezető testületekkel (**dekarchia**) és olykor spártai helytartókkal. Majd a Xenophón által csodált **II. Agésilaos** király a korábbinál jóval aktívabb politikát folytatott Kis-Ázsiában is, amely szembefordította a perzsákkal, akik a peloponnésosi háború idején nagyrészt őt támogatták Athénnal szemben. A perzsa birodalom ekkor már hanyatlóban van, s a görög külpolitikában döntő jelentőségű, hogy olykor trónviszályok is gyengítik, a helytartók pedig komoly hatalmi – és olykor tényleges – harcot vívtak egymással, gyakran egymás ellen használva fel a görögöket. És viszont, a görögök is számíthattak a helytartók támogatására egymással szemben.

Spárta ellensúlya nélkül maradt és így rendkívüli mértékben megnövekedett hatalma azonban ellenfeleit és korábbi szövetségeseit is egyre nagyobb aggodalommal töltötte el. Ennek eredménye lesz az ún. **korinthosi háború** (395-387), amely egy az 5. században elképzelhetetlen koalíciót hozott össze Spárta ellen: **Athén** és **Argos** szövetkezett hagyományos ellenfeleikkel **Thébaijal** és **Korinthosszal**. Azzal a Thébaijal, aki a görög perzsa háborúk idején Athén-ellenessége miatt lett perzsabarát, s azzal a Korinthosszal, akivel a 430-as években még olyan éles érdekellentétei voltak, hogy ez döntő mértékben hozzájárult a peloponnésosi háború kirobbanásához. A háttérből pedig Perzsia támogatta őket, annak érdekében, hogy elvonja a spártai seregeket Kis-Ázsiából.

Ez a **minta** érvényes lesz a negyedik század nagy részére: a **korábbi két nagyhatalom (Athén, Spárta) helyett, már több kisebb hatalom van** (Athén, Thébai, Spárta, Korinthos), de mindannyian komoly nagyhatalmi ambíciókkal rendelkeznek. Így a hagyományos érdekellentétek (pl. Spárta ↔ Athén, Argos ↔ Spárta, Athén ↔ Thébai, görög ↔ perzsa) már keveset számítanak. A görög városok általában **az ellen fognak össze, aki éppen akkor a legesélyesebb a nagyhatalmi pozícióra**, függetlenül korábbi preferenciáiktól. Perzsia pedig a háttérből próbál ellentéteket szítani a görögök között, hogy távol tartsa őket, különösen Athént illetve Spártát Kis-Ázsiától, ennek megfelelően ő is általában a „gyengéket” támogatja. Ha ugyanis a gyengék elbuknak, akkor a győztes uralma alatt egyesülne Hellas, amely így szabadon támadhatja Perzsiát, ahogy ezt Spárta is tette a 390-es évek első felében. Spárta részéről pedig azt látjuk, hogy hiába rendelkezik szárazföldi erejük egyértelmű fölényrel a perzsákkal szemben, ha az otthoni zavargások miatt mindig haza kell térniük.

Ez történik a **korinthosi háború (395-387)** idején is, Agésilaosnak sikerei ellenére vissza kell térnie, hogy szembe tudjon szállni az ellenfeleivel. **Athén** komoly sikereket ér el Keleten mind Spárta, mind a perzsák ellen, s a délosi szövetség zsarnoki módon történő irányítása miatt megtépázott nemzetközi reputációját ismét helyreállítja kissé, mert **a keleti hadjáratot felszabadító háborúként tudja propagálni** (felszabadítás a perzsa uralom alól, illetve felszabadítás a spártai dekarhosok és helytartók uralma alól).

A háborút az **Antalkidas-féle ún. királybéke** zárta 387-ben, Antalkidas spártai diplomatáról kapta a nevét, illetve arról, hogy a perzsa nagykirály szavatolta a béke betartásának ellenőrzését (azaz háborúval fenyegette azokat, akik megsértik). A **béke** értelmében Perzsia visszakapja Kis-Ázsiát és Kyprost a görög városokkal együtt, ez **gyakorlatilag az elmúlt 100 év perzsaellenes görög eredményeinek teljes felszámolását jelentette**. Cserébe garantálja az anyaországbeli görög városok autonómiáját, ami első pillantásra pozitívnak is

tűnhet, de **valójában a görög szövetségi rendszerek felszámolását jelentette** (pl. Thébai vezette boiót szövetség, Argos és Korinthos egyesülése stb). A peloponnésosi szövetség természetesen érintetlen maradt. Bár a katonai ellenfeleit a szövetségi rendszereik feloszlásával sikerült Spártának meggyengítenie, a görög érdekeket egyértelműen feláldozta saját érdekeinek az oltárán, ez **tovább erősítette a Spárta-ellenes hangulatot a görögök között**.

Érdekesség: Nemcsak a perzsák avatkoztak be a görög belpolitikába, hanem olykor a görögök is a perzsába. Kr. e. 401-ben ifjabb Kyros perzsa herceg meg akarta szerezni a trónt testvérétől, II. Artaxerxéstől. 10.000 görög zsoldossal megerősített seregével Kunaxánál győzelmet is aratott a király hadseregén, de ő maga elesett. A görög zsoldosok erejét nem csak ez a győzelem jelzi, hanem az is, hogy Kyros halála után az ellenséges perzsa területről komoly nehézségek, de minimális emberveszteség mellett tudtak visszajutni a Fekete-tenger partjára, görög területre. Ha eddig bárki is kételkedett benne, ez után már egyértelmű volt a görög zsoldosok fölénye a perzsákkal szemben. Történetüket a hadjáratban személyesen is részt vevő és a vezérek közé tartozó Xenophón örökítette meg Anabasis vagy a Tízezrek hadjárata c. munkájában. E munka magyarul is olvasható: <https://mek.oszk.hu/05000/05027/05027.htm>.

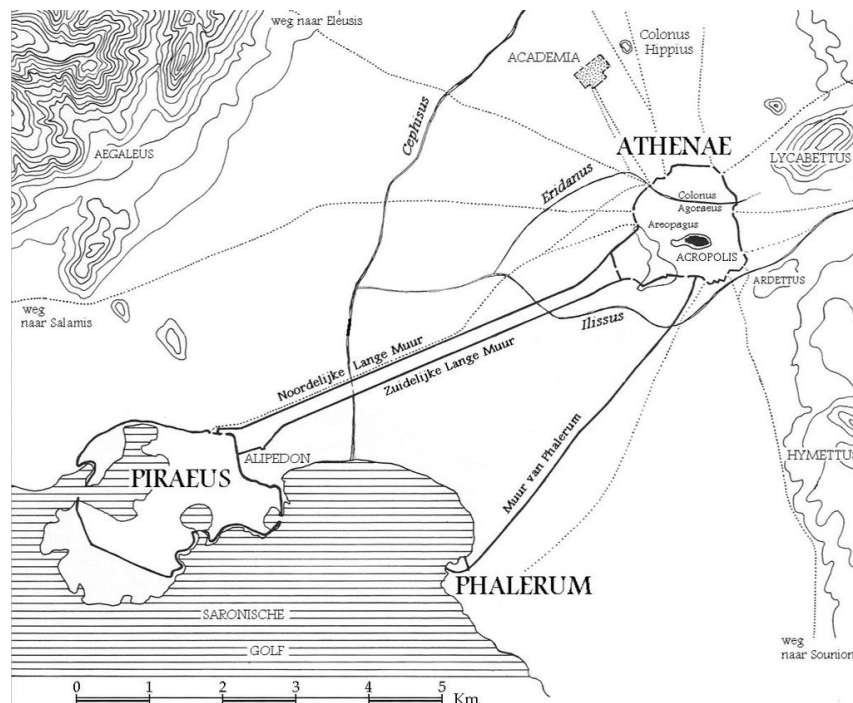

A térképen a kék szaggatott vonal jelzi a Tízezrek útját, odafelé még Kyros miatt nem teljesen ellenséges területen kellett átvonulniuk, de jól látszik, hogy visszafelé (Kunaxától Trapezosig) óriási távolságot kellett megtenniük ellenséges területen.

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Anabaszisz_\(Xenoph%C3%B3n\)#/media/F%C3%A1jl:Persian_Empire,_490_BC.gif](https://hu.wikipedia.org/wiki/Anabaszisz_(Xenoph%C3%B3n)#/media/F%C3%A1jl:Persian_Empire,_490_BC.gif)

3. A második athéni tengeri szövetség

Ebbe a Spárta- és perzsaellenes légkörbe illeszkedik a **második athéni tengeri szövetség** (gyakorlatilag a második délosi szövetség, de nem délos központtal) létrejötte **377**-ben. Bár a királybéke tiltotta a szövetségi rendszereket, Spárta 378-ban megtámadta Athén kikötőjét a Peiraieust, ezzel felrúgta a királybékét, így nem volt akadálya a szövetség létrehozásának. Az egyes városok jól tudták, hogy Athén az 5. században milyen erőszakos uralmat vezetett be a délosi szövetségben, még Athén hagyományos ellenfele, Thébai is csatlakozott Spárta ellen. Miért? **Spárta túlhatalma sokkal kézzelfoghatóbb fenyegetést jelentett, mint az ekkorra már legyengült Athén, ráadásul az új szövetségben hangsúlyozottan önkéntes és adómentes volt a tagság**, ráadásul nem Athén egy személyben, hanem **egy tanács irányította a szövetséget**. A Spártával való konfliktust végül **375-ben, a királybéke megerősítésével** zárták, de a tengeri szövetség fennmaradt.

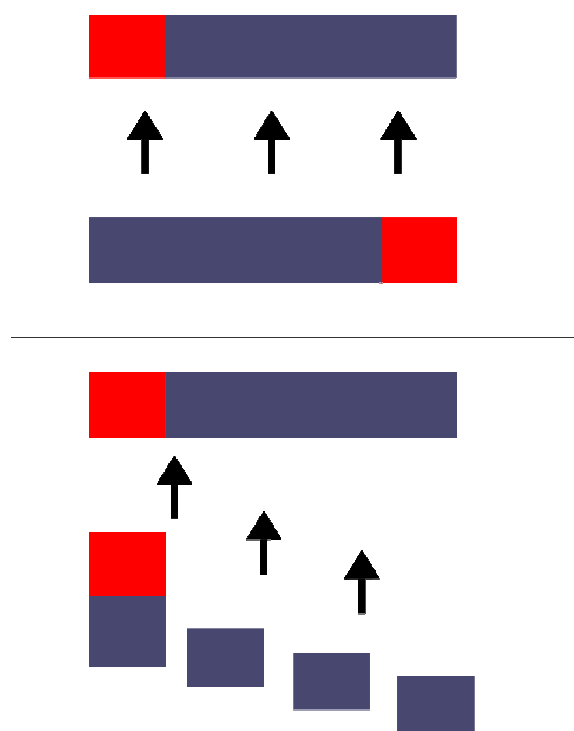

Athén és a Peiraieus, a várost és a kikötőt összekötő hosszú falakkal.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Piraeus#/media/File:AtheneOudheid.JPG>

4. Thébai hegemoniája

A spártaiak uralmát végül Thébainak sikerül megtörnie a **371-es leuktrai csatában**. Ez óriási jelentőségű győzelem volt, **a spártaiakat egyenlő erők mellett, reguláris csatában nem volt szokás legyőzni**. Hogyan sikerült ez a thébaiaknak mégis? A győzelem kulcsa az **Epameinóndas** által bevezetett **ferde ék** felállás volt az ún. **szent csapattal** megerősítve.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Th%C3%A9bai_szent_csapat#/media/F%C3%A1jl:Leuctra.svg

Hagyományosan mindig a jobb szárny volt a phalanxok legerősebb része (a katonák a bal kezükben tartották a pajzsot, így a jobb oldaluk védtelen volt, azért értelemszerűen erre, a veszélyeztetettebb helyre állították a legjobb katonákat). Epameinóndas ezzel szemben **a bal szárnyat erősítette meg, mégpedig a szokásos 8-16 ember mélység helyett 50 fős mélységben**, a gyengébb jobb szárnyat pedig kicsit visszavonta (de ez az oldal egyébként is az ellenfél gyengébb bal szárnyával került szembe). A bal szárny ilyen drasztikus megerősítése pedig elősegítette az ellenséges arcvonal áttörését, és így a győzelem kivívását.

Ezen felül létrehozta az ún. szent csapatot is, amely kizárólag fiúszeretőkből állt, azon megfontolás alapján, hogy kedvese előtt senki sem akarna szégyenben maradni, azaz elmenekülni, továbbá mindent megtennének, hogy megmentse egymást. Persze a kiválogatás és a kiképzés is legalább ilyen fontos szerepet játszhatott ezen egység hatékonyságába.

A 371-es vereség meggyengítette Spárta helyzetét nem csak a tágabb értelemben vett Hellasban, hanem a Peloponnésoson is, Argos és Élis újra szembefordulnak vele. Thébai ki akarja használni a győzelmét, hogy megszilárdíthassa hatalmát, de ez nem sikerül. Korábbi szövetségesei (pl. Athén) Spárta helyett már az ő hatalmától kezdenek tartani, és egy Thébai vezetéssel magvalósuló újabb királybékét sem sikerül létrehoznia.

A thébai hegemoniának a **362-es mantineiai csata** vet véget, ebben ugyan Thébai nem veszít, de elesik Epameinóndas, s a személyéhez szorosan kapcsolódó hegemonia véget ér.

SZÉCHENYI 2020

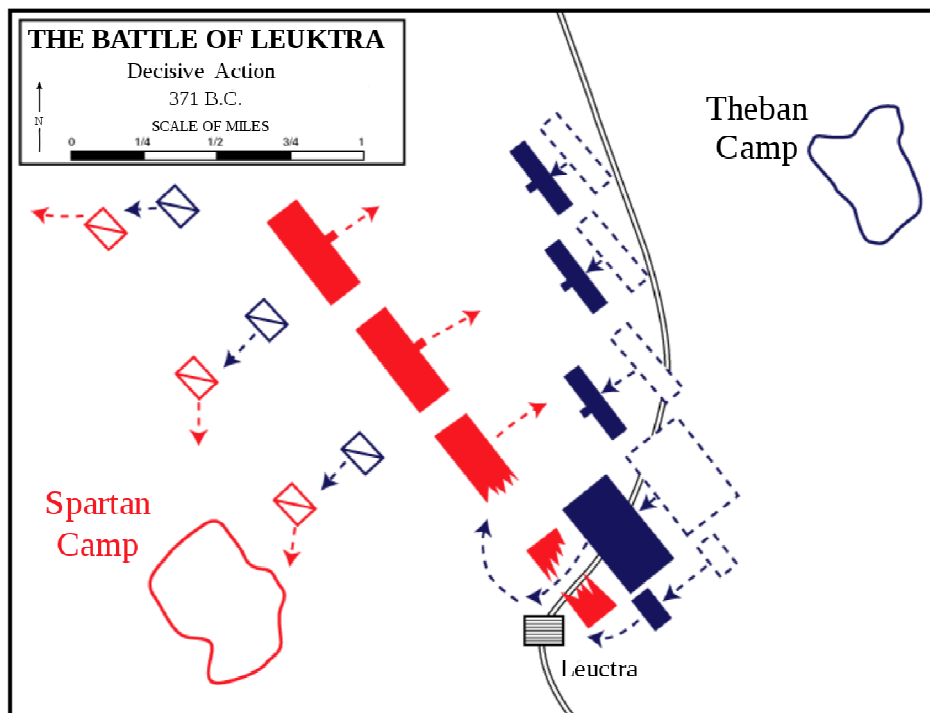

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A leuktrai csata rekonstrukciója, a kép jól mutatja a ferde ék (késsel a thébaiak) alkalmazását a gyakorlatban.

https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Leuktra#/media/File:Battle_of_Leuktra,_371_BC_-_Decisive_action.svg

Érdekesség: a makedón hadszervezés szempontjából döntő jelentőségű, hogy a későbbi makedón király, Philippos ez idő tájt Thébaiban van túszként. De itt ne az akciófilmekből ismert székhez kötözött, bekötött szemű túszoakra gondoljunk. Az ókorban általában előkelő személyek fiait vitte el a győztes fél túszként, hogy ezzel garantálják a legyőzöttek békés magatartását. E túszokkal azonban az esetek jelentős részében kifejezetten jól bántak, hiszen pozitív tapasztalataik birtokában hazatérésük után baráti politikát folytathattak velük. A királyi családba tartozó Philippos is egy thébai előkelőnél szállásolták el, s így közelről is bepillantást nyerhetett a spártaiakat legyőző hadsereg kulisszatitkaiba, s ezeknek a tapasztalatoknak majd nagy hasznát veszi a makedón sereg újjászervezése során.

5. Hellas a 350-es években

A thébai hegemonia évei után **egyik állam sem tudta átvenni az egyértelmű vezető szerepet Hellasban**, bár többen próbálkoztak vele, így a 350-es évek továbbra is komoly görög-görög konfliktusokat hoztak, ezek azonban nem jártak semmi kézzelfogható eredménnyel

5.1 A szövetséges háború (357-355)

Elsőként érdemes kiemelni a **szövetséges háborút (357-355)** amelyet a második athéni tengeri szövetség tagjai közül **Chios, Lesbos, Rhodos és Byzantion** vívott **Athén ellen**.

A **fő problémák** a következők voltak:

- bár elvileg adómentes volt a szövetség, az athéniak mégis **elkezdték szövetségi hozzájárulást szedni**. Az azért érdemes megjegyeznünk, hogy most ezek nagy részét valóban hadi célokra használták fel, ellentétben pl. az 5. századi építkezésekre, jóléti intézkedésekre fordított összegekkel;
- néhány szövetséges területen (pl. Samos) athéni parasztokat telepítettek le, azaz **kléruchiákat hoztak létre**. Ezek nem voltak önálló gyarmatvárosok, a letelepítettek megtartották athéni polgárjoguk, épp ezért az **athéni érdekeket képviselték, akár katonai eszközökkel** is. A kléruchiáknak a parasztok földhöz juttatásán kívül éppen ez volt a szerepe (a samosi kléruchiák még Nagy Sándor uralkodásának a végén is komoly politikai gondokat okoznak majd);
- ráadásul maga a szövetség mindezek ellenére még **elég hatékony sem volt** (pl. a thébaiakkal vagy a thessaliaiakkal szemben).

A háború végül perzsa közvetítéssel békével zárult, a szövetség papíron fennmaradt, de gyakorlatilag már nem volt jelentősége.

5.2 A harmadik szent háború (356-346)

Az egyes szentélyek függetlenségét az ókorban ún. **amphiktyóniák** szavatolták. A szó lényegében „szomszédságot” jelent, azaz a szentély körüli (esetleg akár távolabbi) városok kötöttek szövetséget, hogy **a szentéllyel kapcsolatos ügyeket intézzék, és a szentély megvédjék a külső támadásoktól**. Delphoi esetében ennek azért volt óriási jelentősége, mert Apollón jóshelyeként **felbecsülhetetlen szerepe volt a görög politikára**, továbbá az istennek felajánlott ajándékok révén **óriási nemesfém-tartalékokkal** rendelkezett.

A harmadik szent háború apropóját az adta, hogy **Phókis** városát óriási (500, majd ennek ki nem fizetése után 1000 talanton) büntetésre ítélték vallási vétség miatt, az ügynek mindenképpen volt politikai oldala is. Phókis vitatta a büntetés jogosságát, majd **elfoglalta Delphoit**, mondván, hogy régen is Phókishoz tartozott (Homéros költeményei szolgáltatták a fő érvet ehhez) ezért a Phókist sújtó büntetések nem legitimek. Erre az érvelésre azért volt szükség, mert Phókisnak mindenképpen **el kellett kerülnie, hogy istentelenséggel vádolják**: ő nem agresszorként lép fel a szentéllyel szemben, csak a bitorlókat űzi ki. A konfliktusban **Spárta** (akit egyébként szintén megbüntettek) és **Athén** Phókis oldalára állt, **Thébai és Thessalia** viszont Delphoi mellett szállt harcba. A háború változó hadiszerencsével 10 évig húzódott, s világtörténeti jelentőségét az adja, hogy **ez a háború szolgáltatta az alkalmat arra, hogy a makedónok beavatkozzanak a görög politikába**, mégpedig nem agresszorként, hanem a Delphoi szentély és Thessalia megmentőiként. A 346-ban lezárult háború végére **Philippos már a Thessal Szövetség fővezére, és a delphoi amphiktyónia teljes jogú, egyben legbefolyásosabb tagja**. De kik is ezek a makedónok?

Feladat: nézzon utána mikor kik között és milyen célból zajlott az első és a második szent háború. (Az első történeti hitelessége vitatott.)

6. Makedonia felemelkedése

A következőkben röviden megismerkedünk Makedonia felemelkedésének történetével. Az egyes uralkodók részletes ismertetése helyet csak egy vonalakban vázoljuk a makedón történelem legjellemzőbb vonásait, majd kicsit részletesebben kitérünk **Makedonia megerősödésére Philippos uralkodása** alatt.

6.1 Történeti háttér

A makedónokat a görögök félig-meddig barbárnak tekintették, annak ellenére, hogy a makedón uralkodó család, az **Argeada-dinasztia**, vér szerint és kulturálisan is (több neves művészt és filozófust találunk a makedón udvarban, pl. Euripidést, az egyik legnagyobb tragédiaköltőt, és vagy Aristotelést, kora legjelentősebb filozófusát) **görög volt**, s a makedónok sem álltak távol a görögöktől. Fontos különbség azonban, hogy sem a letelepedett földművelést folytató Alsó-Makedoniában, sem a főleg pásztorkodásból felső Felső-Makedoniában **nem terjedtek el a polisok**, inkább törzsi-nemzetségi kereteken belül szerveződtek a makedónok. A görög történetírók először **a görög-perzsa háborúkkal kapcsolatban beszélnek részletesen Makedoniáról**, mivel a perzsa seregek átvonultak a területükön. A makedónoknak – igen jól élve a lehetőségekkel – perzsa szövetségesként sikerül megnövelniük a területüket, de a perzsa vereség után azonnal görögbarát irányba fordulnak. A későbbiekben (5-4. sz.) leginkább **Athén miatt szerepelnek a forrásainkban**: Makedonia területe meglehetősen gazdag nemesfémekben, hajóépítéshez szükséges fában, és termékeny mezőgazdasági területekkel is rendelkezik, ahogyan a szomszédos Thrákia is, s ez arra készteti az athéniakat, hogy itt is kiterjesszék, megszilárdítsák hatalmukat. Ennek megfelelően, hol baráti, de inkább ellenséges a viszony Athén és Makedonia között, s Makedonia olykor Athén ellenében még Spártával is szövetezik, de **Philippos koráig nem játszik döntő szerepet** e görög politikában.

Ha tehát Makedonia valóban ilyen gazdag, hogy lehet, hogy nem játszott már korábban is vezető szerepet? Lássuk tehát, **általában milyen jellemző problémákkal** kellett szembesülnie egy makedón uralkodónak:

- **fejletlen a kereskedelem**, s bár Makedonia önellátó, sokáig nem tudja igazán kiaknázni természeti erőforrásait (a nemesfémhányak termelését majd csak Philippos futtatja fel igazán);
- **nem egységes**, a földművelő Alsó-Makedonia és a pásztorkodó Felső-Makedonia nehogy nem egységes, de gyakran még háborúznak is egymással, a makedón uralkodók hatalma gyakran csak Alsó-Makedoniára korlátozódik;
- **erős szomszédos törzsek** fenyegetése (trák, illír, paion, dardán) és a nagyhatalmak (Athén, Perzsia) érdeklődése;
- **trónviszályok**. Bár az uralkodó mindig az Argeada-dinasztiából, a makedón uralkodók **többször** miatt mindig akadt néhány testvér, unokaöcs vagy nagybácsi, aki magának akarta a hatalmat. Az ellenséges szomszédok és a belső megosztottság különösen veszélyes kombináció volt, mivel a trónkövetelők bizton számíthattak külső támogatásra.

Ráadásul többnyire Alsó- és Felső-Makedoniát sem sikerült egyesíteni.

E fenti tényezők miatt nem azon kell töprengenünk, hogy miért nem lett Makedonia már korábban nagyhatalom, hanem azt kell csodálnunk, hogy végül az lett, s ez Philipposnak volt köszönhető.

Videó: a következő videó Makedonia területi változásait mutatja egész történelme során, jól látható a robbanásszerű növekedés Philippos, de különösen Nagy Sándor alatt.

<https://www.youtube.com/watch?v=QHa0EOITRx0>

Makedonia és a környező népek az 5-4. században

[https://en.wikipedia.org/wiki/Macedonia_\(ancient_kingdom\)/#/media/File:Expansion_of_Macedon_\(English\).svg](https://en.wikipedia.org/wiki/Macedonia_(ancient_kingdom)/#/media/File:Expansion_of_Macedon_(English).svg)

6.2 Philippos

Makedoniát **II. Philippos király tette nagyhatalommá**, aki **359-től 336-ig** volt a trónon. (Egyes vélemények szerint eleinte nem király volt, csak régens, de ez katonai és politikai tevékenységét nem befolyásolta, így számunkra most nincs jelentősége.)

Philippos **katasztrofális helyzet**ben vette át az ország irányítását, **360-ban** az illírek óriási vereséget mértek Makedoniára: **III. Perdikkas király** 4000 katonájával együtt elesett. Philippos azonban nem csak **zseniális hadvezér** volt (ahogy említettük a korszak legnagyobb hadvezérénel, Epameinondasnál „tanult” a 360-as éveken), hanem **kiváló politikus** is.

Lássuk uralma elején milyen **problémákat** kellett leküzdenie! E nehézségeket nem szabad alábecsülnünk, valójában Makedonia pusztá léte is veszélyben forgott.

- trónkövetelő rokonok idegen hatalmak támogatásával: **egy részüket megölette**, erre a többiek elmenekültek;
- paion, dardán, thrák fenyegetés: bizonyos területekről **lemond illetve hadisarcot fizet**;
- Athén: **megígéri**, hogy kivonja csapatait Amphipolisból.

Miután a fenyegető veszélyeket elhárította, már előre mutató intézkedéseket is hozott.

- **újjászervezi a hadsereget**, főleg a gyalogságot, állandó katonai gyakorlatokat vezet be az állóképesség és a phalanxban történő manőverezés fejlesztése végett, valamint **sarissával**, ezzel az 5-7 méter hosszú lándzsával szereli fel őket, továbbá erős lovasságot hoz létre, amely már nemcsak felderítésre és hátba támadásra, hanem frontális rohamra is alkalmas lesz. **Létrejön egy „hivatásos” katonai réteg**;

- ezzel az újjászervezett sereggel **komoly sikereket** ér el a paiónok és dardánok ellen, így lélegzethez jut;
- a paión és dardán sikerek következtében sikerül **megszereznie Felső-Makedoniát**, akit ugyanezek a népek fenyegettek;
- **dinasztikus házasságok**kal tovább erősíti hatalmát (az idők során lesz illír, thrák, felső-makedoniai, thessal és épeirosi felesége is);
- a korábban tett vagy ígért engedményeket természetesen **visszavonja illetve nem teljesíti**.

A **görögök megosztottsága** is a segítségére van, míg Athént leköti a szövetséges háború (357-355), Philippos visszaszerzi **Amphipolist** és **Pydnát**, a harmadik szent háború során kedvező feltételek mellett köt békét Athénnal 346-ban, s ekkorra már a **thessal szövetség vezetője** és a **delphoi amphiktyónia tagja**.

A **görög ügyek után ismét északra fordul**, 345-340 között az illírekkel és a thrákokkal háborúzik, talán már a perzsa hadjárat szárazföldi útvonalait akarja megtisztítani. Hellasban azonban a makedónellenes irányzat érvényesül, ennek prominens képviselője az athéni **Démostenész**. A makedónellenes görög hadakat Philippos **338-ban a chairóneiai csatában** győzi le, **a görögök megsemmisítő vereséget szenvednek**, s óriási a pánik, főleg Athénban Démostenész és köre tartanak a makedón megtorlástól. Philippos Thébaijal valóban kegyetlenül bánik (helyőrség, kivégzések), de **Athénnal szemben feltűnően kesztyűs kézzel**. Ennek két oka lehet, nem akarja a még ellenkező, de komoly katonai hatalommal már nem rendelkező Spártai karjai közé taszítani Athént a túl kemény bánásmóddal, vagy – és ez a valószínűbb – ekkor már a **perzsák elleni hadjárat lebeg a szemei előtt**, s ennek fő ideológiája az, hogy a perzsák vallási vétséget követek el, amikor felégették Athén templomait 480-479-ben, ez meg kell bosszulni. S elég furán venné ki magát, ha ezt egy olyan hadvezér vezetésével tennék, aki maga is lerombolta Athént. Ráadásul a perzsa

hadjárat szempontjából is jobb, ha egy viszonylag békésen pacifikált Hellast hagy a háta mögött, mint ha jelentős katonai erőkkkel kellene féken tartania, továbbá számíthat arra, hogy Perzsia megtámadása esetén a perzsák Hellasban keresnek szövetségest, hiszen már száz éve ez a bevett perzsa eljárás.

Ennek értelmében a görögök „önkéntes” részvételével **338/337-ben megalakul a korinthusi szövetség**, amely egyrészt közös békét (**koiné eiréné**) hirdet a görögök között, melynek óriási jelentősége van, hiszen több mint **százötven év óta folyamatosan igen jelentős katonai konfliktusok zajlanak Hellasban**. Másrészt **perzsaellenes háborút hirdet**. Philippos már expedíciós sereget is küld Kis-Ázsiába kipróbált hadvezére, Parmeinón vezetésével, de **336-ban egy esküvőn orvul megölik**, így a Philippos halálának hírére újra mozgolódni kezdő görögök „megnyugtatója” és a perzsa hadjárat irányítása fiára, Nagy Sándorra marad.

Video: a két videón a sarissa és használatának hagyományőrző rekonstrukciója látható, bár egyes részleteiben vitathatók, mégis segíthetnek elképzelni, hogy hogyan is nézett ki a harc és a menetelés egy ilyen méretű fegyverrel.

https://www.youtube.com/watch?v=vfbTEtr_h3c: a videón jól látható, hogy a sarissa két részből állt, menetelés közben két részre szedve vitték, s az is, hogy bár két kézzel kellett fogni harc közben, egy szíjjal kisebb pajzsot is tudtak használni.

<https://www.youtube.com/watch?v=bKHLAYVm2B4>: a videón pajzs nincs, s a sarissa is túl hosszúnak tűnik.

Mindkét esetben kérdéses, hogy valóban ennyire rugalmas volt-e a fegyver nyele.

Érdekesség: Philippos halálának körülményeihez igen komoly ókori és modern összeesküvéselméletek kapcsolódnak. Bár a gyilkos személyét senki nem vitatja,

indítékai és támogatói már annál kuszábbak. A következő lehetőségekkel találkozunk:

- teljesen magánjellegű ok (egy nem általa elkövetett nemi erőszak esetén nem bünteti meg az elkövetőt, így az áldozat őt öli meg bosszúból;
- felesége, Olympias a felbujtó, mivel egy új felség miatt félti a befolyását (vagy egyszerűen csak szerelmi féltékenység, de ez a poligám makedón udvarban igen fura lenne);
- a merényletről talán Nagy Sándor, Olympias és Philippos fia is tud, sőt esetleg az összeesküvés részese is, mivel szintén aggódik az új házasságból születendő utódok miatt;
- makedón arisztokraták öletik meg, mert saját jelöltjüknek akarják a hatalmat;
- a merénylet a perzsák bérgyilkosa, akik így akarják elhárítani a küszöbön álló támadást.

Bár az egyes vélemények mögött álló érvek közel sem azonos súlyúak, az igazságot valószínűleg soha sem fogjuk megtudni.

Összefoglalás

A kétpólusú 5. százai görög politikát egy sokkal zavarosabb, kevésbé átlátható szövetségi rendszerekkel operáló, a hagyományos baráti, szövetségi, ellenséges viszonyokat olykor teljesen figyelmen kívül hagyó külpolitika jellemzi. A fő irányelv az, hogy a gyengébb államok összefognak az éppen aktuálisan erős állammal szemben, s a hátérben Perzsia is mindig a számára éppen kedvezőbb kimenetelt ígérő felet támogatja, azaz vagy azt, aki elismeri kis-ázsiai befolyását (pl. Spárta a királybékében), vagy azt, akinek a támogatásával garantálnak látja Hellas megosztottságát. Ennek megfelelően a század első felében szemtanúi lehetünk Spárta uralmának, az athéni tengeri szövetség újjáéledésének, majd Thébai hegemoniája után a megosztott görögség felett Makedonia veszi át a hatalmat. Makedonia bár kiváló természeti adottságokkal rendelkezik, belső megosztottsága és ellenséges szomszédai miatt Philippos uralkodásáig nem játszik érdemi szerepet a „nagypolitikában”, Philippos halálakor azonban egyértelműen Makedonia a térség nagyhatalma, s készen áll arra, hogy Nagy Sándor vezetésével meghódítsa az akkor ismert világ jelentős részét.

Olvasnivaló

Hahn István (szerk.): A hadművészet ókori klasszikusai. Budapest 1963

Hegyi Dolores – Kertész István – Németh György – Sarkady János: Görög történelem a kezdetektől Kr. e. 30-ig. Budapest 2002

Kertész István: A görög-római hadművészet fejlődése. Budapest 2017

Levi, P.: A görög világ atlasza. Budapest 1994

Németh György: A polisok világa. Budapest 1999

Németh György - Hegyi W. György: Görög-római történelem. Budapest 2011.

Warry, J.: A klasszikus világ hadművészete. é.n.

Feladat 2.

A tananyag elején található logikai vázlat segítségével többféleképpen is ellenőrizheti tudását:

a, az anyag megtanulása/átnézése után mindenféle segédeszköz nélkül készítse el az anyag logikai vázlatát (mintha szóbeli felelet előtt készülne fel);

b, ha az a, feladat már megfelelően megy, töltse ki adatokkal a fenti vázlatpontokat, minden ponthoz tudni kell legalább 2-3 konkrét adatot (évszám, név, fogalom stb.).

Ez a feladat segít beazonosítani a problémás részeket, sokkal hatékonyabb, ha ezekre koncentrálni, mintha az egész anyagot újra és újra átolvasná differenciálás nélkül.

Feladat 3.

Lexikális tudása ellenőrzéséhez indítsa el az A4századésMakedoniafelemelkedése.htm nevű fájlt.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014